

23.10.2019

EOAK/2882/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Piatta Skottman-Kivelä

RAHAN KERÄÄMINEN VANHEMMILTA VALINNAISEN LIIKUNNAN JA RETKEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVIIN KULUIHIN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kirjeessään A:n kaupungin sivistyspalveluiden ja sen B:n peruskoulun menettelyä. Kantelijan mukaan lukuvuonna 2017–2018 koululta oli pyydetty oppilailta ja heidän vanhemmiltaan rahaa yläkoulun poikien valinnaisen liikunnan kuluihin sekä koulun järjestämää retkeä varten. Kantelijan mielestä koulun menettely oli vastoin perustuslaissa jokaiselle turvattua oikeutta maksuttomaan perusopetukseen.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta B:n peruskoulun rehtori antoi selvityksen ja A:n kaupungin sivistyslautakunta lausunnon.

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Rehtorin selvityksen mukaan yläkoulun valinnaisen liikunnan tunnit eivät pääsääntöisesti vaadi mitään erillistä rahoitusta ja tunneilla oli käytetty maksuttomia liikuntapaikkoja. Huoltajille oli kuitenkin vuosittain ilmoitettu, että liikuntatunneilla saatetaan tehdä huoltajien ja oppilaiden kanssa yhdessä päätettyjä opintoretkeä ulkopuolisiin liikuntapaikkoihin, mihin saattoi liittyä pieniä maksuja. Oppilaat ja huoltajat olivat päättäneet, halusivatko he maksaa jostakin erityislajista lisäkorvausta. Jos yksittäinen oppilas ei jostain syystä osallistunut vapaaehtoiseen maksuun, oli hänen silti ollut mahdollista olla mukana suunnitellussa toiminnassa. Myös oppituntien sisältöjä oli muutettu tarvittaessa aina sen mukaan, miten rahaa oli ollut käytettävissä. Tällä järjestelyllä koulu oli voinut tarjota harvinaisempien lajien opetusta oppilaille ja valinnaisen liikunnan tunnit olivat monipuolisempia ja laadukkaita. Lukuvuoden aikana oppilailta vapaaehtoisesti pyydettyjen opintoretkimaksujen kokonaissumma oli jäänyt alle 20 euron. Rehtorin mukaan vastaisuudessa oppilailta tai heidän huoltajiltaan ei enää kerätä valinnaisen liikunnan opetuksesta erillisiä maksuja, mikä valitettavasti kaventaa eri urheilulajien kirjoa opetuksessa.

Edelleen rehtorin mukaan koulu järjestää erilaisia retkiä, tapahtumia ja toimintaa eri vuosiluokille muun muassa A:n kaupungin kulttuuriohjelman puitteissa. Tämän lisäksi luokat voivat yhdessä huoltajien ja oppilaiden kanssa sopia erillisiä vapaaehtoisuuteen perustuvia retkiprojekteja, jolloin samalla sovitaan myös pelisäännöt rahoitukseen liittyen.

Kevätlukukauden 2018 viimeisellä viikolla monet luokat olivat tehneet retkiä koulun lähiympäristöön. Koulun yhdeksännen luokan retki oli ollut sisällöltään yksityisen yrityksen järjestämää kaupunkisotaa laseraseilla. Vanhempainyhdistyksen avustuksen jälkeen oppilaalle oli jäänyt maksettavaksi kolmen euron osallistumismaksu. Luokanvalvoja oli etukäteen sopinut asiasta oppilaiden kanssa, mutta valitettavasti huoltajien mielipidettä ei ollut muistettu kysyä.

Rehtori totesi selvityksessään, että koulu oli pyrkinyt noudattamaan perusopetuslaissa ja -asetuksessa olevia määräyksiä sekä Opetushallituksen ohjeita opetuksen maksuttomuudesta sekä opintokäyntien ja -retkien rahoitukseen liittyvissä asioissa. Jatkossa tulee olla huolellinen siitä, että kaikki opettajat tietävät ja muistavat toimia annettujen ohjeiden mukaisesti ja hyvässä yhteistyössä huoltajien kanssa. Rehtorin mukaan koulun ulkopuolella annettavaan opetukseen "tarvitaan jatkossakin jonkin verran vanhempien vapaaehtoista taloudellista apua".

A:n sivistyslautakunnan lausunnon mukaan A:n kaupungin perusopetuspalvelut pyrkii noudattamaan toiminnassaan ehdottomasti perusopetuksen maksuttomuuden periaatetta. B:n peruskoulussa oli menetelty annettujen ohjeiden vastaisesti koskien opetussuunnitelman mukaisen koulun ulkopuolisen opetuksen rahoitusjärjestelyitä. Sivistyslautakunnan mukaan koulun ei siis olisi tullut sallia vanhempien rahoitusta, rahankeruuta tai vastaavaa liittyen valinnaisen liikunnanopetuksen kuluihin edes vanhempien omasta aloitteesta.

Sivistyslautakunnan mukaan siltä osin kuin kantelussa oli kyse kevätretken rahoituksesta ei koulu ollut menettänyt virheellisesti. Sivistyslautakunta katsoi, että normaalista työjärjestyksestä poikkeavia, koulun vuosisuunnitelmassa mainittuja opetussuunnitelman mukaisia opintokäyntejä ja -retkiä, leirikouluja sekä opetukseen liittyviä tapahtumia voidaan tarvittaessa tukea oppilaiden ja huoltajien yhteisesti keräämillä varoilla.

3.2 Keskeiset oikeusohjeet

Perus- ja ihmisoikeusäänöksiä

Suomen perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Säännöksessä vahvistetaan, että perusoikeudet kuuluvat myös lapsille yhdenvertaisesti.

Perustuslain 16 §:n 1 momentin mukaisesti jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 22 § velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Oikeus maksuttomaan perusopetukseen on turvattu myös useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Esimerkiksi YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen (LOS) 28 artikla korostaa maksuttoman perusopetuksen kuulumista kaikille lapsille. LOS 3 artiklan perusteella kaikissa hallintoviranomaisten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. LOS 2 artiklan mukaan lapsella on oikeus syrjimättömyyteen ilman minkäänlaista lapsen tai hänen huoltajansa ominaisuuksiin tai muihin seikkoihin perustuvaa erottelua, mukaan lukien varallisuuteen perustuva erottelu.

Hallintolaki

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Lain 7 §:n mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomainen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti.

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Lain 6 § edellyttää, että koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä minkään henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perusopetuksen järjestämistä koskevia säännöksiä ja ohjeita

Perusopetuksen tulee perusopetuslain 2 §:n mukaan edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tavoitteena on lisäksi turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella.

Perusopetuslain 31 §:ssä säädetään opetuksen maksuttomuudesta, että opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu materiaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia. Vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta muun muassa opetukseen osallistumisen edellyttämät avustajapalvelut ja apuvälineet. Opetukseen osallistuvalla on myös oikeus maksuttomaan ateriaan, tapaturmien hoitoon (34 §) sekä tietysin edellytyksin myös maksuttomaan kuljetukseen ja majoitukseen (32 § ja 33 §). Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetään oppilaan oikeudesta opiskeluhuoltoon.

Perusopetuslain 31 §:n 3 momentin mukaan ulkomailla järjestettävässä opetuksessa ja yksityisen yhteisön tai säätiön asianomaisen ministeriön antaman erityisen koulutustehtävän perusteella muulla kuin 10 §:n 1 momentissa tarkoitettulla opetuskielellä järjestävässä opetuksessa voidaan oppilaalta 1 ja 2 momentin estämättä periä kohtuullisia maksuja. Lain 44 §:n mukaan asianomainen ministeriö päättää tämän lain nojalla oppilailta perittävien maksujen perusteista soveltuvin osin sen mukaan kuin valtion maksuperustelaissa julkisoikeudellisista suoritteista perittävistä maksuista säädetään.

Opetusministeriön asetuksessa eräiden oppilailta ja opiskelijoilta perittävien maksujen perusteista (1323/2001) säädetään tarkemmin maksujen perimisestä. Asetuksen 2 momentissa säädetään vuosittain perittävät enimmäismaksut ulkomailla järjestettävässä opetuksessa sekä vieraskielisessä opetuksessa. Lisäksi säädetään maksujen perimisestä majoituksesta ja täysihoidosta niissä tapauksissa, joissa oppilas on otettu muuhun kuin perusopetuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun hänelle osoitettuun kouluun. Asetuksessa säädetään myös maksujen perimisestä perusopetuslain 46 §:n 2 momentissa tarkoitetuilta aineopiskelijoilta, jotka eivät ole oppivelvollisia.

Perusopetusasetuksen 9 §:n 1 momentin mukaan opetuksen järjestäjän tulee laatia lukuvuositain opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma, jossa määrätään opetuksen yleisestä järjestämisestä, opetustunneista ja opetuksen yhteydessä järjestettävästä muusta toiminnasta sekä työajoista, koulun ulkopuolella annettavasta opetuksesta sekä muista tarpeellisista opetuksen järjestämiseen liittyvistä asioista.

Opetushallitus on tiedotteellaan 20.4.2006 antanut [ohjeet](#) opetuksen järjestäjille retkien ja muun koulun ulkopuolisen toiminnan järjestämisestä perusopetuksessa. Ohjetta on päivitetty 25.5.2016. Ohjeen mukaan opetuksen järjestäjän velvollisuutena on laatia opetussuunnitelmaan perustuva vuotuinen suunnitelma, jossa määrätään muun muassa opetustunneista, työajoista sekä opetuksen yhteydessä annettavasta muusta toiminnasta ja koulun ulkopuolella annettavasta opetuksesta. Opetuksen käsite kattaa näin myös kaikki koulun työaikana toteutetut

ja vuotuisen suunnitelmaa kirjatut retket, vierailut ja muun vastaavan koulun ulkopuolella tapahtuvan toiminnan. Näin ne ovat yhdenvertaista koulun toimintaa opetuksen kanssa, joten niiden tulee olla oppilaalle maksuttomia, kuten lainsäädäntö edellyttää.

Opetuksen järjestäjä saa valtionosuutta (tai kotikuntakorvausta) opetustoimen käyttökustannuksiin. Koulujen opetussuunnitelman ja vuotuisen suunnitelman mukaisen retki- ja vierailutoiminnan järjestämisestä aiheutuneet kuljetus- ja pääsymaksukulut ovat osa kunnan opetustoimen kustannuksia. Ylläpitäjän päätösvallassa on siis osoittaa kouluille taloudellisten edellytystensä puitteissa resurssit retkiä, leirikouluja ja vierailuja varten.

Koulussa järjestettävästä rahankeräyksestä ohjeessa todetaan, että koulun opintokäyntejä ja -retkiä, leirikouluja sekä opetukseen liittyviä tapahtumia voidaan tukea oppilaiden ja huoltajien yhdessä keräämillä varoilla. Varojen keruun tulee olla oppilaille ja huoltajille vapaaehtoista. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus osallistua koulun opetussuunnitelman ja siihen perustuvan vuotuisen suunnitelman mukaiseen toimintaan huolimatta siitä, onko hän tai hänen huoltajansa osallistunut varojen keräykseen.

Ohjeessa todetaan, että koulun ulkopuolella annettavaa opetus on pedagogisesti tärkeää. Lainsäädäntö tai edellä mainitut linjaukset eivät siis estä kouluja järjestämästä retkiä, leirikouluja vierailuja tai muita tapahtumia.

Opetushallituksen ohjeiden lisäksi myös aluehallintovirastojen ruotsinkielisen sivistystoimen yksikkö on 2.5.2016 laatinut suosituksen koulujen osallistumisesta koulun ulkopuoliseen toimintaan perusopetuksessa¹. Suosituksessa on todettu, että lain mukaan koululla on yleinen velvollisuus edistää toiminnassaan yhdenvertaisuutta. Koulun tulee siksi arvioida myös koulun ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan osallistumisen osalta, miten tämä velvollisuus parhaiten toteutuu. Aluehallintovirasto on suosittanut, että mikäli opetuksen järjestäjä katsoo, että tietty toiminta ei ole tarkoitettu kaikille oppilaille, tästä tulee määrätä vuosisuunnitelmassa. Opetuksen järjestäjän on tällöin huomioitava, että osallistumisen rajoittamisen on käytävä yksin koulun opetussuunnitelman ja arvopohjan kanssa, ja rajoitus on myös kyettävä perustelemaan. Perustelut voidaan kirjata vuosisuunnitelmaan rajoituksen yhteyteen. Myös rahoituskysymykset tulee ottaa huomioon. Koska perusopetus on maksutonta, oppilasta ei saa kieltää osallistumasta sen vuoksi, että hän ei ole osallistunut matkan rahoitukseen.

3.3 Arviointi

Yleistä

Tässä asiassa on kyse perustuslain 6 ja 16 §:ssä kaikille taatusta oikeudesta yhdenvertaiseen ja maksuttomaan perusopetukseen. Kunnilla on niille määrättyjen tehtävien hoitamisessa perustuslain 121 §:n ilmaisemaan itsehallinto-oikeuteen perustuvaa harkintavaltaa, jota rajoittavat perustuslain ja muiden lakien säännökset, yhdenvertaisuuden periaate ja syrjinnän kieltö.

Kunnille opetuksen järjestäjinä ei ole jätetty harkintavaltaa perusopetuksen maksuttomuuden suhteen. Perustuslain 16 §:ssä jokaiselle turvattu subjektiivinen oikeus maksuttomaan perusopetukseen merkitsee sitä, että opetusta on voitava saada ilman oppilaalle aiheutuvia kustannuksia. Opetuksen ohella myös välttämättömien opetusvälineiden, kuten oppikirjojen, on oltava maksuttomia (ks. HE 309/1993 vp). Lisäksi maksuttomuus kattaa tarpeelliset koulukuljetukset ja riittävän ravinnon (PeVM 25/1994 vp). Perustuslain 6 §:n ilmaiseva yhdenvertaisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että kaikilla lapsilla on taloudellisesta asemastaan riippumatta yhtäläinen oikeus maksuttomaan perusopetukseen.

¹ <http://www.avi.fi/documents/10191/6417952/Suositus+koulujen+osallistumisesta+kou-lun+ulkopuoliseen+toimintaan+perusopetuksessa+2.5.2016.pdf/2f73b45c-b385-4209-aa1b-4d872133f720>

Perusopetuksen maksuttomuutta on arvioitu joissakin ylimpien laillisuusvalvojen aiemmissa ratkaisussa:

- Oikeuskansleri totesi ratkaisussaan (28.11.2014, [OKV/14/1/2014](#)), että omien välineiden vapaaehtoinen käyttö ei ole ristiriidassa peruskoulun maksuttomuutta koskevan perusoikeuden kanssa. Perustuslain 6 ja 16 §:ssä taattu oikeus yhdenvertaiseen perusopetukseen kuitenkin edellyttää minimissään, että kaikilla oppilailla on maksutta käytettävissään laite, joka mahdollistaa opetukseen osallistumisen ja annettujen työtehtävien suorittamisen
- Apulaisoikeusasiamies katsoi ratkaisussaan (3.3.2015, dnro [3535/4/14](#)), että oppilaan opetusryhmää voidaan muuttaa myös kesken leirikoulun, mutta siitä aiheutuvia kustannuksia ei voida maksuttoman perusopetuksen piirissä periä oppilaan huoltajilta
- Oikeusasiamies totesi (11.8.2016, dnro [2166/4/15](#)), että perustuslaissa ja perusopetuslaissa käytetty yhdenmukainen muotoilu puhuu voimakkaasti sen puolesta, että koulutapaturmien maksuttomuudelle on annettava sama merkitys kuin muissa perusopetukseen kuuluvissa palveluissa. Laissa maksuttomaksi säädetty oppilaan tapaturman hoito ei saa johtaa siihen, että oppilas tai hänen huoltajansa on ensin itse vastuussa hoitokulujen maksamisesta

Vuonna 2018 aikana oikeusasiamiehelle saapui useita kanteluja, joissa arvosteltiin kuntien menettelyä perusopetuksen maksuttomuutta koskevissa asioissa. Asiassa EOAK/1120/2018 saatiin Opetushallitukselta ja opetus- ja kulttuuriministeriöltä lausunnot, joissa todettiin muun ohella seuraavaa.

Opetushallitus totesi, että koulun ulkopuolella järjestetyssä vuotuisen suunnitelman mukaisessa ja muussa siihen liittyvässä toiminnassa noudatetaan samoja säännöksiä ja määräyksiä kuin muusakin koulun toiminnassa.

Opetuksen järjestäjän tulee osoittaa riittävät resurssit opetuksen järjestämiseen myös koulun ulkopuolella. Varoja voidaan kerätä oppilaiden ja heidän huoltajiensa toimesta, mutta varojen keräämisen tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Jokaisella oppilaalla tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus osallistua myös koulun ulkopuolella toteutettavaan koulun opetussuunnitelman ja siihen perustuvan vuotuisen suunnitelman mukaiseen toimintaan riippumatta siitä, onko oppilas tai hänen huoltajansa osallistunut varojen keräämiseen kyseistä toimintaa varten.

Opetushallituksen 20.4.2006 antamiin ja 25.5.2016 päivitettyihin ohjeisiin ei sisälly ohjeistusta mahdollisista opetukseen liittyvistä maksullisista retkistä tai muista tapahtumista, koska lähtökohteisesti perusopetus on maksutonta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö viittasi lausunnossaan perusopetuslain 2 §:ään, jossa nimenomaan todetaan, että opetuksen tavoitteena on turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella.

Opetukseksi katsotaan kaikki perusopetusasetuksen 9 §:n mukaisen suunnitelman mukainen toiminta. Perusopetuksen järjestäjät saavat opetuksen järjestämiseksi rahoitusta sekä kunnan peruspalvelujen valtionosuuslain että opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukaisesti. Opetuksen järjestäjän tehtävänä on huolehtia varojen käytöstä siten, että niillä voidaan kattaa kaikki opetussuunnitelmaan ja asetuksen 9 §:n mukaiseen suunnitelmaan sisältyvä toiminta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö totesi, että Opetushallitus on toimivaltansa puitteissa antanut [edellä siteeratun] ohjeen kouluissa järjestettävästä rahankeräyksestä. Opetushallituksen ohje tukee perustuslain sekä perusopetuslain ja -asetuksen säännöksiä perusopetuksen maksuttomuudesta. Kuten ohjeessakin todetaan, koulun opintokäyntejä ja -retkiä voidaan ministeriönkin käsityksen mukaan sinänsä tukea oppilaiden ja vanhempien yhdessä keräämillä varoilla. Tällöin on kuitenkin huomattava, että osallistumisen varojen keräämiseen tulee olla vapaaehtoista ja saadut varat tulee käyttää kaikkien oppilaiden hyväksi siitä riippumatta, ovatko kaikki oppilaat tai vanhemmat osallistuneet varojen keräämiseen.

Maksuja perusopetuksessa voidaan kerätä ainoastaan perusopetus-lain 31 §:n 3 momentissa mainituissa tilanteissa eli ulkomailla järjestettävässä opetuksessa sekä yksityisen opetuksen järjestäjän järjestämässä vieraskielisessä opetuksessa. Tällöinkin maksujen enimmäismääristä on säädetty opetusministeriön asetuksella (1323/2001).

Opetus- ja kulttuuriministeriön käsityksen mukaan perusopetuksen maksuttomuus on yksiselitteinen niin lainsäädännön kuin Opetus-hallituksen antamien ja 25.5.2016 päivittämien ohjeiden valossa. Retkien ja liikuntapäivien järjestäminen siten, että tarjolla olisi myös maksuton vaihtoehto tosiasiallisesti jakaa oppilaat niihin, joilla on mahdollisuus maksaa osallistumisesta ja niihin, joilla tätä mahdollisuutta ei ole. Tällainen toiminta ei toteuta perusopetuksen maksuttomuutta eikä myöskään oppilaiden mahdollisuuksia osallistua opetukseen yhdenvertaisesti.

Johtopäätös

Tässä asiassa saadun selvityksen mukaan B:n peruskoulun oppilailta tai heidän huoltajiltaan oli kerätty valinnaisen liikunnan opetuksesta erillisiä maksuja. Rehtorin mukaan näitä maksuja ei enää tulla keräämään, mutta koulun ulkopuolella annettavaan opetukseen tullaan jatkossakin tarvitsemaan vanhempien vapaaehtoista taloudellista apua. Edelleen saadun selvityksen mukaan koulun yhdeksännen luokan oppilaat olivat osana koulun toimintaa toteuttaneet maksullisen retken, johon ei etukäteen kysytty huoltajien mielipidettä tai suostumusta.

Edellä kerrotun perusteella katson A:n kaupungin B:n peruskoulun menetelleen lainvastaisesti.

Perustuslaissa turvattu subjektiivinen oikeus maksuttomaan perusopetukseen merkitsee sitä, että opetusta on voitava saada ilman oppilaalle aiheutuvia kustannuksia. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus yhdenvertaisesti ja ilman lisämaksuja osallistua koulun opetussuunnitelman ja perusopetusasetuksen 9 §:n mukaisen suunnitelman mukaiseen toimintaan.

Opetuksen järjestäjän tulee osoittaa riittävät resurssit opetuksen järjestämiseen. Maksuttomuuden vaatimus ei sinänsä estä, että koulun ulkopuolista toimintaa kuten vierailuja ja retkiä tuetaan esimerkiksi huoltajien keräämillä varoilla. Varojen keräämiseen tulee kuitenkin olla täysin vapaaehtoista ja saadut varat tulee käyttää kaikkien oppilaiden hyväksi.

Totean myös opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntoon viitaten, että retkien ja liikuntapäivien järjestäminen esimerkiksi siten, että tarjolla olisi sekä maksullinen että maksuton vaihtoehto, jakaa tosiasiallisesti oppilaat niihin, joilla on mahdollisuus maksaa osallistumisesta ja niihin, joilla tätä mahdollisuutta ei ole. Tällainen toiminta ei toteuta perusopetuksen maksuttomuutta eikä myöskään oppilaiden mahdollisuuksia osallistua opetukseen yhdenvertaisesti.

Painotan, että kunnalla opetuksen järjestäjänä on velvollisuus olla luomatta näennäisesti yhdenvertaisia käytäntöjä, jotka tosiasiallisesti lisäävät epätasa-arvoa. Yhdenvertaisuuslain 6 § edellyttää, että koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Lain esitöiden (HE 19/2014 vp) mukaan säännös edellyttää, että opetuksen järjestäjä arvioi mm. opetustilanteiden tasapuolisuutta. Lisäksi yhdenvertaisuussuunnitelmassa on aiheellista käsitellä koulun ja oppilaitosten mahdollisten syrjivien tapojen, asenteiden ja käytäntöjen tunnistamista ja poistamista.

Kuten Opetushallituksen ohjeessa todetaan, lainsäädäntö tai edellä mainitut linjaukset eivät estä kouluja järjestämästä retkiä, leirikouluja, vierailuja tai muita tapahtumia. Koulun ulkopuolella annettavalla opetuksella luodaan toimintakulttuuria, johon kuuluu vuorovaikutus ja yhteistyö ympäröivän yhteisön kanssa. Retkien ja vierailujen avulla voidaan myös monipuolistaa oppimisympäristöjä ja työtapoja sekä tarjota elämyksiä, jotka innostavat oppilaita osaamisen kehittämiseen. Oppilaiden aktiivisuutta ja oppimaan oppimista edistää se, että opiskelu tapahtuu autent-

tisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Koulun ulkopuolella annettava opetus on myös omiaan lisäämään oppilaiden hyvinvointia ja osallistuvaa kansalaisuutta.

Vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan kaikkien näiden seikkojen tärkeyttä opetuksen toteuttamisessa. Myös valtioneuvoston asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) todetaan, että oppimisympäristöjen tulee huomioida oppilaiden yksilölliset tarpeet ja tukea yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta.

Vaatimus perusopetuksen maksuttomuudesta siis kuitenkin edellyttää myös koulun ulkopuolella annettavan opetuksen tapahtuvan edellä kuvatuilla reunaehdoilla ja niillä resursseilla, mitkä opetuksen järjestäjä opetuksen järjestämiseen osoittaa. Sikäli kuin oppilaiden huoltajat osallistuvat vapaaehtoisesti toimintojen rahoittamiseen, tulee tämän koitua yhdenvertaisesti kaikkien kyseisen ryhmän oppilaiden eduksi riippumatta siitä, osallistuvatko kaikki huoltajat näihin ylimääräisiin kuluihin.

4 TOIMENPITEET

A:n kaupungin sivistyslautakunnan lausunnon mukaan A:n perusopetuspalveluiden tulee entistäänkin tarkentaa kouluilla annettua ohjeistusta liittyen opetussuunnitelman mukaisen opetuksen sekä toisaalta retkien, opintokäyntien sekä leirikoulujen maksuttomuuden ja rahoituksen suhteen. Sivistyslautakunnan mukaan korjaaviin toimenpiteisiin on ryhdytty välittömästi.

Tähän nähden pidän riittävänä toimenpiteenäni saattaa A:n sivistyslautakunnan ja A:n kaupungin B:n koulun tietoon edellä esittämäni käsityksen koulun menettelyn lainvastaisuudesta vastaisessa toiminnassa huomioon otettavaksi.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni A:n sivistyslautakunnalle ja B:n koulun rehtorille.